

REKONSTRUKCIJA ZGRADE ENERGOPROJEKTA NA ZELENOM VENCU
RECONSTRUCTION OF THE ENERGOPROJECT HEADQUARTERS BUILDING IN
BELGRADE

Mladenka Jovanović, *Fakultet tehničkih nauka, Novi Sad*

Oblast – ARHITEKTURA

Kratak sadržaj – *Ovaj rad se bavi istraživanjem posleratne arhitekture u svijetu i Jugoslaviji i njenim značajem kao i objektima koji su građeni u tom stilu. Kroz studiju slučaja analizirajući primere dolazimo do potrebnih parametara za rekonstrukciju zgrade Energoprojekta na Zelenom vencu u Beogradu. Pomenuta zgrada, čiji je arhitekta bila Milica Šterić, bila je revolucionarna u vreme kada je izgrađena a sada je od nje ostao samo armiranobetonski skelet. Oživljavanjem napuštenog objekta dobija se novi savremeni prostor za rad i boravak ljudi. Rekonstrukcija će biti bitna koliko za sam objekat toliko i za grad.*

Ključne reči: *moderna arhitektura, posleratna arhitektura, zgrada „Energoprojekta“, rekonstrukcija*

Abstract: *This paper deals with the research of postwar architecture in the world in Yugoslavia and its significance as well as the objects built in this style. Through the case study, by analyzing the examples, we come to the necessary parameters for the reconstruction of the Energoproject building at the Zeleni venac in Belgrade. The building of Energoproject, whose architect was Milica Steric, was revolutionary at a time when the current built, only reinforced concrete skeleton remained. With the revival of abandoned buildings, a new space for working and staying people has been given. Reconstruction will be as important as the building itself so much for the city.*

Key words: *modern architecture, postwar architecture, Energoproject building, rexonstruction*

1. UVOD

„Zgrada „Energoprojekta“ odlikuje se nesumljivim kvalitetima istinske savremene arhitekture. U ovom ostvarenju došli su do izražaja osećanje za oblike, boje i proporcije i značajka upotreba savremenih materijala. Ova zgrada je doprinos arhitektonskom uobličenju Beograda, značajan element njegove plastike, naročito kad se uzme u obzir doživljavanje grada u nailasku sa mosta“ [1].

Višespratnica na Zelenom vencu u srcu grada je danas samo armirano-betonski kostur koji je ostao da svjedoči o zgradi koja je u vreme kada je izgrađena bila revolucionarna. Izgrađena je 1960. godine kao poslovna zgrada „Energoprojekta“. Dijelo je cijenjene Milice Šterić (1914-1998), za koju je dobila sedmojulsku nagradu 1961. godine. Vidi se iz pravca Novog Beograda, od Terazijske česme i iz Savskog amfiteatra.

NAPOMENA:

Ovaj rad proistekao je iz master rada čiji mentor je bila dr Ivana Miškeljin, docent.

Od građevine koja je obilježila jedno doba, danas je ostao samo skelet koji dominira okolinom.

Predmet istraživanja jeste proučavanje i definisanje načina i uslova za ponovno korišćenje napuštenih objekata kroz osnovna načela aktivacije i zaštite napuštenih objekata koji imaju istorijski značaj. U radu su razmotreni načini transformacije napuštenih objekata čime se vrši njihova ponovna aktivacija i adekvatno rješenje na zahtjeve savremenog društva.

Zadatak istraživanje jeste da se kroz primjere određenih poslovnih objekata koji su izgrađeni u vrijeme poslije Drugog svjetskog rata i koji su jedni od ikona moderne arhitekture ispita njihova sudbina od dana gradnje pa do danas i da se na osnovu toga dođe do potrebnih podataka da bi se sprovela rekonstrukcija zgrade „Energoprojekta“ na Zelenom vencu. Uzimajući za primjere objekte koje su projektovali majstori arhitekture toga vremena treba napraviti paralelu između svjetske i Jugoslovenske, tj Srpske arhitekture posleratnog doba.

Polazni stav je da je zgrada „Energoprojekta“ predstavljala novinu, kako u konstrukciji, tako i u materijala. To je jedan od prvih poslovnih objekata kod kog je primjenjen metod sklapanja modularne fasade od metala i stakla. Riječ je o zid-zavjesi koja je upotrebljena kao osnovna komponenta arhitektonskog izraza po ugledu na čuvenog arhitektu Mies van der Rohe, čiji slogan „Manje je više“ postaje moto stvaralaštva svim arhitektama. Izgradnja zgrade „Energoprojekta“ otišla je najdalje što se tiče građenja fasade, mada domaća tehnologija u to vrijeme još uvijek nije dorasla takvom zadatku.

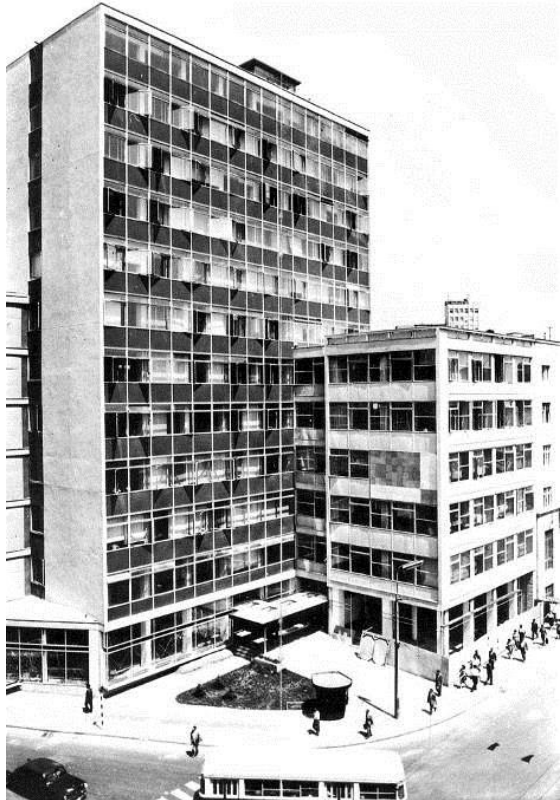
2. ISTORIJAT ZGRADE „ENERGOPROJEKTA“

Prva poslovna zgrada „Energoprojekta“ je izgrađena 1960. Komplex izgrađen po projektu Milice Šterić sastojao se iz tri segmenta: kule, nižeg objekta od pet spratova i objekta koji se više i ne posmatra kao dio ovog kompleksa- upravne zgrade u ulici Carice Milice 2. Kada je izgrađena kula je imala 11 spratova a u međuvremenu su dozidana još dva sprata u čeliku [2].

U vrijeme kada je izgrađen objekat je bio revolucionaran. Armirano betonski skelet i staklena fasada su bili elementi koje su poznate arhitektae toga vremena koristile u svijetu, a Milica Šterić je primjenila na ovoj zgradi koja je jedan od primjera moderne.

Kvalitete ovog objekta je prepoznala i komisija „Sedmojulske nagrade za arhitekturu“ koju su činili Bogdan Bogdanović, Oliver Minić, Aleksandar Đorđević i Brako Bon, koju je Milica Šterić dobila 1961. godine.

„Energoprojekt” se nalazio u ovoj zgradi sve do 1982. godine kada je prešao u novu zgradu. Tada se u zgradu useljava Beobanka koja je tu bila sve do 2002. godine kada je otišla pod stečaj. Narednih godina zgrada je bila prazna sve do 2007. godine kada je čitava fasada skinuta i ostao je samo skelet koji i danas vidimo. Prvo je bila u vlasništvu republike, pa zatim u vlasništvu grada koji je pokušao 2009. da je rekonstruiše, ali bezuspješno.

Slika 1: zgrada „Energoprojekta“ nekada

3. MILICA ŠTERIĆ – ALFA I OMEGA ARHITEKTURE „ENERGOPROJEKTA“

Glavni arhitekta u godinama razvoja i uzleta „Energoprojekta” bila je žena, Milica Šterić, arhitekta. Projektovala je neke od prvih elektrana koje su bile bitne za industrijski razvoj u posleratnim godinama. Bila je dio inženjerskog tima koji je imao zajednički zadatak izgradnje tadašnje zemlje. Bio joj je povjeren projekat prve poslovne zgrade „Energoprojekta” na Zelenom vencu.

Rođena je 1914. u Smederevu i posle završene gimnazije seli se u Beograd i upisuje studije arhitekture na Tehničkom fakultetu. Svoj talenat za crtanje i slikanje preusmjerila je na arhitekturu upoznavši se sa ovom profesijom preko zeta, Božidara Trifunovića [3].

Veliki pečat na njen arhitektonski izraz je ostavila polugodišnja praksa u Holandiji u birou *Van den Bruka (Van den Broek) i Bakeme (Bakema)*. Strukturalna fasada, korišćenje čelika i stakla ostaće trajan element njenog djela vidljiv na objektima poput poslovne zgrade u ulici Carice Milice 2 koji je pod zaštitom jer je jedan od primjera moderne, naglašene horizontalne trake prozora i svedene fasade koja prati logiku oblikovanja iznutra ka spolja. Tri godine kasnije upotpunjuje ugao u ulici Carice Milice i Brankove ulice projektujući nagrađivanu zgradu „Energoprojekta” [3].

O delu Milice Šterić govori i to da je svrstana u najbolje arhitekta socijalističke Jugoslavije na izložbi u Moma muzeju u Njujorku.

4. POSLIJERATNA ARHITEKTURA U SVIJETU

Moderna arhitektura je termin koji se koristi za grupu stilova u arhitekturi koji su nastali u prvoj polovini 20. vijeka i postali dominantni nakon Drugog svjetskog rata. Zasnovan je na novim tehnologijama gradnje, posebno upotrebi stakla, čelika i armiranog betona. Moderna arhitektura je bila dominantan arhitektonski stil sve do 1980-ih kada je mijenja postmoderna arhitektura.

Najznačajniji arhitekti za istoriju i razvoj pokreta su Frenk Lojrd Rajt, Ludvig Mis van de Roe, Le Korbizje, Valter Gropijus, Ričar Neutra, Gerit Ritveld, Alvar Alto i drugi.

Drugi svjetski rat (1939-1945) i njegove posledice bili su glavni faktor u pokretanju inovacija u tehnologiji gradnje i samim tim je došlo do velikih arhitektonskih mogućnosti. Posle rata došlo je do nedostatka građevinskih materijala i čelika, što je dovelo do usvajanja novih materijala, kao što je aluminijum. Uništenje izazvano ratom bio je još jedan faktor u usponu moderne arhitekture.

Američka arhitektura je do polovine XX. Vijeka stekla veliki ugled u svijetu a najznačajniji faktori za sticanje ovog ugleda su bila porast proizvodnje uslijed snažnog ekonomskog poleta i stalna aktivnost većeg broja arhitekata iz nekoliko uzastopnih generacija. Činjenica je da se među ovim arhitektama nalazi i izvjestan broj onih koji su svoju reputaciju stekli u Evropi, te se dokazuje da američka arhitektura nije neka izolovana pojava.

4.1. Poslijeratna arhitektura u jugoslaviji

Razvoj arhitekture u Srbiji u period poslije Drugog svjetskog rata je period obnove, nicali su novi gradovi, saobraćajnice, stambeni blokovi, industrijski, turistički i sportski kompleksi, javne ustanove stvarajući životnu podlogu jedne nacije.

Godine neposredno poslije rata i ta dekada su period stvaranja nove države, nastaje period mira u čitavom svijetu, a u Jugoslaviji period nove vlasti. Političke promjene osjetile su se u svim segmentima društva pa samim tim i u kulturi, umjetnosti i arhitekturi [4].

Ove godine posle rata od 1945. do 1950. je vrijeme velikog uticaja Sovjetskog Saveza te nije čudno da se ovo odrazilo na arhitekturu i umjetnost. Nastaje pravac u arhitekturi nazvan socijalistički realizam koji je arhitekturi posmatrao kao pragmatičnu i utilitarnu disciplinu. Razrušenu i ranjivu zemlju trebalo je veoma brzo obnoviti i bila je sve veća potreba za stambenim prostorima. Takva potreba navela je graditelje na brzu i jeftinu izgradnju. Radilo se naindustrijalizaciji zemlje, tipskim stambenim objektima i objektima nužnog društvenog standard, kao i na prvim regulacionim planovima gradova i sela.

Zbog potrebe brze obnove građena su čitava naselja tipskih niskih i višespratnih objekata. U rekordnom roku urađena je serija od 47 generalnih i regulacionih planova gradova i naselja u Srbiji, na osnovu kojih su planski obnavljani postojeći gradovi, radnička naselja, privredni centri, banje, odmarališta [5].

Nakon raskida veza sa Sovjetskim Savezom 1948. godine osjeća se veći uticaj zapada i radikalnije se iskazuju drugačija shvatanja. Nakon Dubrovačkog savjetovanja arhitekata i urbanista Jugoslavije 1950. godine prvi put su se otvoreno čule kritike na račun socrealističke građevinske prakse te se arhitekti okreću ka evropskoj i svjetskoj modernoj arhitekturi i graditeljskim autorima kakvi su u to doba bili: Le Korbizje, Mis van de Roe, Frenk Lojd Rajt. Potrebno je naglasiti da je kulturno-istorijska podloga razvoja modern srpske arhitekture uobličena u period između dva svjetska rata to tokom dvadesetih i tridesetih godina dvadesetog veka.

Najznačajniji predstavnici moderne arhitekture su bili svakako članovi Grupe arhitekata modernog pravca – GAMP-a (1928-1934) koju su osnovali arhitekti Dušan Babić, Milan Zloковиć, Branislav Kojić i Jan Dubovi.

U prenošenju avangardnih i modernih ideja na srpsko tlo, ova arhitektonska grupa je odigrala presudnu ulogu. Djela arhitekata ovog pravca su u posleratnim godinama činile neraskidiv dio ambijentalne i kulturne baštine na kojoj su stasavale naredne generacije. Nosioci arhitektonskog stvaralaštva pedesetih godina su pripadnici generacije koji su se školovali između dva svjetska rata.

„Srpska arhitektura je u period od Drugog svjetskog rata pa do 1960. godine, za svega petnaest godina, prešla ogroman put: od prvih socrealistički koncipiranih objekata socijalne izgradnje, koje podižu uglavnom anonimni graditelji u duhu naglašenog kolektivnog osećanja i bez identiteta, do, po mnogo čemu, sasvim suprotnog izraza potcrtavanja estetske ideje umetničke sadržine i isticanja autorskog, individualnog stava u arhitekturi, što je presedan bez premca u novijoj srpskoj graditeljskoj istoriji.“ [6].

5. REKONSTRUKCIJA ZGRADE „ENERGOPROJEKTA“ NA ZELENDOM VENCU

Posle istraživanja o posleratnoj arhitekturi kako u svijetu tako i kod nas i o njenim karakteristikama, prvenstveno je dat akcenat na poslovnim objektima, stečeno znanje se može primijeniti na konkretni primjer moderne posleratne arhitekture u Beogradu na objektu zgrade „Energoprojekta“.

Analizom postojećeg stanja objekta i sagledavanjem konteksta, dolazimo do parametara koji pomažu u rekonstrukciji objekta. Uzimajući u obzir njegov istorijski značaj, tako i lokaciju u neposrednoj blizini samog centra grada dobijaju se određene smjernice za rekonstrukciju objekta. Objekat je nekada bio poslovni objekat i on će ovom rekonstrukcijom to i u budućnosti biti.

5.2. Analiza zgrade „Energoprojekta“

Zgrada „Energoprojekta“ je kompleks od dvije zgrade, jedne kule od Po+P+13 spratova i nižeg objekta od Po+P+5 spratova. Ova dva objekta se nalaze na uglu ulice Zeleni venac i ulice Carice Milice. Dio kompleksa je i poslovna zgrada u ulici Carice Milice br. 2 koju je isto projektovala Milica Šterić, ona ima spratnost Po+P+6 spratova. Sva tri objekta imaju ravan krov što je takođe jedna od odlika moderne arhitekture. Kula i niži objekat od pet spratova su danas samo armirano-betonski skelet koji dominira područjem. Jasno su vidljivi stubovi, grede i međuspratne

tavanice. Kula je prvobitno imala jedanaest spratova ali su u međuvremenu dozidana još dva sprata u čeliku.

Ispred objekta je formiran mali trg tako da zgrade nisu postavljene na regulacionu liniju već su malo pomjerene u odnosu na sami ugao ulice Carice Milice i ulice Zeleni venac. Ovakav položaj doprinosi boljem sagledavanju objekta i dobio se prostor za korisnike u vidu trga ispred objekta.

Poslovna zgrada u ulici Carice Milice je i danas u funkciji. Ona je jedan od primjera prave moderne arhitekture. Horizontalne trake prozora koji su glavni element moderne su ovdje fino vidljive i naglašene. Potpuno svedena fasada koja prati logiku oblikovanja iznutra ka spolja. Bez obrzira na spratnost objekta Milica Šterić je iskoristila sve prednosti ove lokacije da zgradu sasvim otvori i omogućujući pogled na grad. Njen zakošeni ugao prema uglu sa Brankovom ulicom otvoren je ka Savskom amfiteatru. Skletni sklop u dvotraktnoj organizaciji proteže se niz ulicu do njenog ugla i zasjeca pod tupim uglom pravcu Brankove ulice gdje se tri godine kasnije izgradila zgrada „Energoprojekta“ i čime je urbanistički oblikovala ovaj ugao. Ova zgrada je pod zaštitom jer predstavlja lijep primjer moderne [7].

5.3. Opšte postavke - Koncept

Posmatranjem lokacije zgrade „Energoprojekta“ unutar konteksta u kojem se nalazi, može jasno da se zaključi da ne postoji sinteza i korelacija objekta i neposredne okoline, odnosno susjednih objekata – sadržaja. Jedan od glavnih uzoraka takvog stanja je nepostojanje funkcija unutar objekta koja bi korisnike privlačila a gravitiraju ka njemu, i nepostojanje definisanih funkcionalnih veza sa okolnim sadržajima. Posledica ovoga je da je objekat izolovan i da korisnici ne obraćaju pažnju na njega, objekat ne komunicira sa okolinom, što je osnovni uslov za njegov život u tkivu grada.

Kako bi se otklonili ovi nedostaci uvećće se funkcija u ovaj objekat. Zbog sve masovnije potrebe za radnim prostorom, zgrada će rekonstrukcijom ponovo biti ono što je nekada bila-poslovni objekat. Pored poslovne funkcije zgrada bi sadržala i komercijalne sadržaje, izložbeni prostor u prizemlju objekta za razne vrste izložbi i postavki i restoran koji bi bio mjesto okupljanja ljudi.

Formiranjem novih funkcionalnih veza sa okolinom zgrada bi oživjela i dobila ugled kakav je nekad imala. Odnos sa okolinom i uglom bi bio drugačiji i ovo mjesto bi bilo kako repna tačka u gradu, zbog svoje visine, tako i žična tačka gdje bi se ljudi okupljali, provodili svoje vrijeme radeći ili socijalizujući se. Objekat bi bio podjednako dostupan svim korisnicima i otvoren ka okolini, posebno imajući u vidu izložbeni prostor koji se nalazi u prizemlju i koji prolaznici lako mogu sagledati.

Cilj je prilagoditi objekat za zajednički rad profesionalaca, umjetnika, tako i korisnika. Rekonstrukcijom bi trebalo dobiti objekat koji se rado posjećuje i u kojem ljudi vole da borave i da se nalaze u njegovoj okolini. Dati neki potpuno novi pečat kako Zelenom vencu tako i Beogradu.

6. ZAKLJUČAK

Rekonstrukcijom zgrade „Energoprojekta“ dobija se novi savremeni prostor za rad i boravak ljudi ali se ističe i

istorijska važnost ovog objekta na poseban način. Objekat koji je nekada bio ikona moderne jugoslovenske arhitekture ponovo je reper grada. Nekadašnji poslovni objekat koji je bio sjedište jedne od vodećih projektantskih firmi će ponovo dobiti namjenu, i to prvobitnu. Obnovom zgrade „Energoprojekta”, objekat će dobiti novu ulogu i postaće značajan činilac društvenog života u Beogradu.

Spomenik doživljava svoju transformaciju koja je direktno proizašla iz urbanističkog konteksta, analiza i istorijskih istraživanja te potreba ljudi za prostorom za rad.

Rad je oduvijek bio prisutan u životima ljudi i prodire u sve sfere života pa samim tim i potreba za radnim prostorima je sve veća i ljudi sve više vremena provode na poslu i sami prostori u kojima borave moraju biti prijatni za boravak. U projektu se vodilo računa o prostorima koje ljudi koriste i u doba računara i visokorazvijene tehnologije neophodno je ljudima pružiti takve prostore gdje mogu da se poprave sami međjuljudski odnosi te se samim tim popravljaju i cjelokupno društvo.

Ovom rekonstrukcijom grad dobija nova mjesta za rad i to u neposrednoj blizini samog istorijskog jezgra, repenu tačku pri ulasku u grad iz pravca Novog Beograda preko Brankovog mosta umjesto skeleta koji sad narušava sliku grada. Rekonstrukcija će biti bitna koliko za sam objekat i njegovu istoriju toliko i za grad.

Slika 2: Prostorni prikaz rekonstruisanog objekta

7. LITERATURA

- [1] Časopis, „*Arhitektura urbanizam*”, Beograd, 1960.
- [2] „*35 godina arhitekture Energoprojekta*”, Beograd, 1987.
- [3] Centar za arhitekturu Beograd, „*Žene u arhitekturi, Savremena arhitektura u Srbiji posle 1900.*”, Beograd, 2014.
- [4] Prosveta Beograd, „*Arhitektura XX veka*”, 1986.
- [5] Dijana Milašinović Marić, „*Poletne pedesete u srpskoj arhitekturi*”, Orion art, Beograd, 2017.
- [6] Dijana Milašinović Marić, „*Poletne pedesete u srpskoj arhitekturi*”, Orion art, Beograd, 2017.
- [7] Centar za arhitekturu Beograd, „*Žene u arhitekturi, Savremena arhitektura u Srbiji posle 1900.*”, Beograd, 2014.

Kratka biografija:

Mladenka Jovanović rođena je u Kotoru 1993. godine. Diplomirala je na Fakultetu tehničkih nauka u Novom Sadu 2017. godine. Master rad brani na Fakultetu tehničkih nauka iz oblasti Arhitektonsko projektovanje u maju 2019. godine.